

Башманівська Л. А. Проектні технології на уроках літератури рідного краю (за оповіданням В. Шевчука «Панна Сотниківна») // Волинь-Житомирщина. Історико-філологічний збірник з регіональних проблем. – Житомир, 2010. – №20. – С. 300-311

Л. А. Башманівська (м. Житомир).

Любов БАШМАНІВСЬКА

**ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ
ЛІТЕРАТУРИ РІДНОГО КРАЮ (ЗА
ОПОВІДАнням В. ШЕВЧУКА «ПАННА
СОТНИКІВНА»)**

У статті запропоновано використання проектних технологій на уроці літератури рідного краю з вивчення творчості Валерія Шевчука, зокрема оповідання «Панна сотниківна»

Особливе значення для естетичного розвитку учнів у процесі вивчення української літератури має впровадження сучасних педагогічних технологій, що спрямовані на гармонійний розвиток особистості. Серед них – проектні технології, які передбачають розвиток пізнавальної активності, самостійності, творчих здібностей учнів. Суть проектної технології полягає в тому, щоб стимулювати інтерес учнів до проблем, які передбачають володіння певною сумою знань, і через проектну діяльність показати практичне застосування отриманих знань – від теорії до практики [3, с. 100].

Ці технології сьогодні привертають увагу багатьох учених та педагогів, серед них – О. Пехота, О. Когут, О. Пометун, Г. Сиротенко, О. Кучерук, В. Парубець, Т. Міхальцова, О. Гаврилук та інші.

Дослідники проектних технологій зазначають, що в процесі їх використання розвиваються пізнавальні здібності учнів; формується вміння самостійно здобувати знання, орієнтуватися в інформаційному просторі; розвивається критичне мислення, творчі здібності та естетичні смаки.

Основною вимогою технології проектування є конкретний результат діяльності самостійної творчої роботи: реферат, доповідь, випуск альманаху, газети, словника, посібника, репортажу, інформаційного стенду тощо.

Розглянемо використання методу проектів на уроці літератури рідного краю в 11 класі під час вивчення твору **Валерія Шевчука «Панна сотниківна»**.

Методика
викладання мов та
літератур

Мета уроку: навчити учнів здійснювати проектну діяльність на основі аналізу літературного твору; висвітлити сторінки життєвого і творчого шляху В. Шевчука; показати майстерність письменника в зображенні подій за допомогою асоціативно-символічних образів стилю бароко; поглибити поняття бароко як літературного напрямку; розвинути творчий підхід до розв'язання певної проблеми, вміння добирати необхідний матеріал, аргументувати, послідовно доводити власну думку; виховати почуття

національної гордості за славних земляків, високі морально-етичні принципи, непримиренність до зла, бажання творити добро.

Коментар до уроку.

Методика виконання проектів передбачає такі етапи діяльності:

1. Підготовка. Визначення теми і мети проекту.

2. Планування: а) визначення джерел, засобів збору, методів аналізу інформації, засобів представлення результатів; б) вироблення критеріїв оцінки результату і процесу.

3. Збір інформації (спостереження, робота з літературою, анкетування, експеримент).

4. Аналіз інформації, формулювання висновків.

5. Захист проектів та колективний аналіз [2, с. 100].

Варто зазначити також, що тема проекту має бути актуальною, цікавою для учнів, містити дослідницький матеріал. Учитель повинен визначити окремі проблеми та накреслити шляхи їх розв'язання, дати конкретні методичні поради.

Проект

«Валерій Шевчук – майстер барокового стилю»

Мета проекту: розкрити особливості феноменального письменницького таланту В. Шевчука, самотню манеру його творів; розвинути навички публічних виступів; стимулювати до самоосвіти; вдосконалити навички ідейно-художнього аналізу епічного твору; виховати почуття прекрасного й величного.

Актуальність проекту: В. Шевчук – відомий український письменник, посідає провідне місце серед українських прозаїків на межі тисячоліть, має широке коло шанувальників. Він неперевершений знавець культурології, образотворення, один з найбільших шанувальників бароко. Особливості цього напрямку йому вдалося детально переосмислити в новелах, повістях, романах.

Вивчення творчості цього майстра слова допоможе глибше збагнути його новаторський стиль, художнє бачення світу й природи, філософічність його творів, а також досконало вивчити літературу рідного краю.

Учасники проекту: учні 11 класу.

Матеріально-технічне забезпечення: комп'ютер, портрет письменника, видання його творів.

Кінцевий продукт: доповідь з елементами бесіди.

Опис проекту: працюючи над проектом «Валерій Шевчук – майстер барокового стилю», учні знайомляться з додатковою літературою про В. Шевчука, цікавими сторінками його життєвого і творчого шляху, виконують ідейно-художній аналіз оповідання «Панна сотниківна», готують презентацію у вигляді доповіді з елементами бесіди.

Презентація:

1. Життєвий і творчий шлях В. Шевчука.

Серед яскравих постатей шістдесятників з гордістю можемо назвати талановитого письменника, перекладача, дослідника історії нашого народу,

автора численних праць з питань культури та духовності, нашого земляка Валерія Шевчука.

Народився письменник у м. Житомирі 20 серпня 1939 року в родині шевця Олександра Івановича Шевчука. Про свого батька в автобіографії згадує, що він був особою досить цікавою, великим трудівником. Навіть після роботи сидів на своєму стільці і шив взуття, бо родина жила дуже бідно. «При роботі вельми любив, коли мати читала йому українську класику, улюбленими його письменниками були І. Нечуй-Левицький та Панас Мирний. Отак вони допізна засиджувалися: він шевцював, а мати йому читала. Я згадую цей факт, бо він пробудив у мені інтерес до української літератури» [6, с. 454].

Мати Юзефа Францівна, полька за походженням, розмовляла правильною українською мовою, любила українську класику і дуже хотіла, щоб її сини – Анатолій та Валерій – вивчилися. Саме вона з дитинства привела дітям любов до книги. Вечорами читала їм українських письменників, а пізніше вони самі відвідували дитячу обласну бібліотеку. «Вона нас скеровувала ... в бік освіти, школи, книжки, бібліотеки, дому» [6, с. 455].

Дитинство, як згадує В. Шевчук, було досить багате подіями і враженнями. Малим мав здатність весь час кудись забредати і постійно губився. Одного разу «забрів на житомирську Смолянку, саме туди, де, як розказували, варили дітей на мило. Тоді ж таки я вперше потрапив у пресу: в окупаційній газеті, що виходила українською мовою, було надруковане

оголошення про мою пропажу, житомирське радіо теж про те оголошувало. Мене, однак, на мило не зварили, був я батьками щасливо знайдений і припроваджений додому, мене тепер пильно доглядали, що не завадило мені ще кілька разів згубитися – цю фатальну пристрасть я описав в оповіданні «Перша безсонна ніч» (зб. «Долина джерел»). Було в мене також кілька небезпечних для життя ситуацій: з вікна з моєї вини впало мені на голову скло і розсікло лоба, а вдруге ми з братом украли були в міліції, де тоді короткочасно шевцював мій батько, обріза, дістали патрона, що тоді не було проблемою; брат всадив його в обріз і натиснув на гачок, а я висунувся, щоб подивитися, як буде вилізати куля. Врятувало мене те, що куля була іншого калібру і застряла у стволі, мені тільки сильно обпало лоба» [6, с. 453].

Згадує письменник і про те, як він вивчив напам'ять у п'ятирічному віці буквар і дивувався сусідів, що вміє у п'ять років читати. Насправді ж у малого Валерія була гарна зорова пам'ять і він проказував весь буквар напам'ять.

Інтерес до літературної творчості, згадує письменник, виник спершу у старшого брата Анатолія, який перечитав усього Е. Золя та О. Бальзака, а потім докладно переповідав ці книжки Валерію. У 9-му класі В. Шевчук захопився поезією Генріха Гейне і декламував напам'ять любовні вірші поета, «тим більше, що в якусь дівчину я був закоханий регулярно, починаючи з четвертого класу» [6, с. 456].

Тоді ж, як і брат, пробував писати вірші й прозу. Але, як згадує В. Шевчук, поет у ньому

народився, коли він прочитав вірші Василя Чумака. Вражали «несподівані образи, свіжість і велика суголосність до мого тодішнього «я»... То була нестримна стихія слова, притому слова українського» [6, с. 456]. У Валерія Шевчука багато віршів, але він їх не друкував, хотів мати «щось сокровенне для душі».

Навчаючись у школі, ходив з братом в обласну станцію юних натуралістів, у гурток геологів, які, збираючи на околиці міста каміння, виготовляли з них колекції. Через це був одним із членів дитячої делегації від Житомирської області і їздив до Києва. За свою колекцію на Всесоюзній сільськогосподарській виставці отримав медаль. Зрозуміло, що хотів стати геологом.

Але після закінчення школи, попрацювавши півтора місяці з геологорозвідувальною групою в поліських лісах, зрозумів, що про заочне навчання на геологічному факультеті можна забути. Тому пробує вступити до Львівського лісотехнічного інституту, але не вступив. Повернувшись до Житомира, разом з друзями пішов працювати будівельним помічником на ремонті Житомирського сільськогосподарського інституту. «Ми працювали кілька днів і в інститутській бібліотеці, і я з великим інтересом гортав там дореволюційні книжки: з філософії та історії людської цивілізації, зачитувався й забував про свої обов'язки» [6, с. 458].

У 1957 року закінчив технічне училище в Житомирі, перепробував кілька різних робітничих професій. Але мрія вчитися не покидала: його вабила українська філологія, зокрема

літературознавство. Він захоплюється творами багатьох письменників: І. Я. Франка, Г. Сковороди, О. Олесья, В. Винниченка та інших. «Це було друге вибухове враження, яке значною мірою вплинуло на мою долю» [6, с. 458]. Серед житомирських письменників його друзями і наставниками стали Борис Тен і Євген Концевич. І письменник наполегливо готується до вступу в університет. Стимулом було ще й те, згадує В. Шевчук, що дівчина, з якою він тоді дружив, вступила на філософський відділ Київського університету.

У 1958 році Валерій вступає на історико-філософський факультет. На вступних екзаменах одержує три четвірки і одну п'ятірку (з української літератури) і витримує конкурс із дванадцяти чоловік на місце. Ставши студентом, перше, що зробив В. Шевчук, – це подався в університетську бібліотеку і, окрім навчання, всю енергію «кинув на самоосвіту». «Приїжджав раненько на лекції, на першій перерві біг до бібліотеки, кидав у ящика замовлення на книжки, а коли вони були відкладені, брав на лекції, де ті книжки студіював. Потім біг на обід, з обіду – знову в бібліотеку і просиджував тут частенько до 10 годин вечора, коли бібліотека зачинялась. Тоді їхав на Виставку у гуртожиток. Ясна річ, що трохи часу виділялось на дівчат і кіно, на вечори у Спілці письменників, у клубі Рабіс на вулиці Леніна, концерти в Малому залі консерваторії (ще з Житомира захоплювався класичною музикою), зрідка театр і філармонію, бо грошей у мене було вельми мало – я відмовився брати у батьків грошову допомогу, бо вони не мали з чого її давати» [6, с. 460]. У цей період

письменник знайомиться з творами Є. Плужника, В. Підмогильного, А. Кримського, М. Зерова, М. Грушевського та інших митців. Швидко налагоджує стосунки з літературними студіями в університеті. Його ровесниками були І. Драч, М. Вінграновський, І. Жиленко, М. Сингаївський та інші. Окрім поезії, починає писати новели. Друкується в «Літературній Україні», «Вітчизні», стає учасником Всесоюзної наради молодих митців.

Після закінчення університету (1963 р.) працював у Житомирі власним кореспондентом газети «Молода гвардія», багато їздив у службових справах по Житомирській області. Восени В. Шевчук одружується з Неонілою Біличенко, українською філологинею. Тоді ж його відправляють в армію в Мурманську область. Тут він пише ряд оповідань і починає свій перший роман «Набережна, 12». «Рукописи я відсилав до брата в Житомир, він їх передруковував, а тоді прислав мені копію; з того всього загубилося тільки одне оповідання. Великою радістю були мені відвідання дружини, яка героїчно долала величезний простір, що нас розділяв. Жилося мені серед брутальної солдатні психологічно важко, але і в тому середовищі я знайшов собі приятелів чи прихильників (серед солдат та офіцерів), фактично щодня писав дружині листи, щодня їх і одержуючи, – це мене й підтримувало» [6, с. 464]. У 1965 році повертається на Україну, працює у науково-методичному відділі музеєзнавства при Києво-Печерській лаврі. Враженнями від цієї роботи письменник ділиться в повісті «Голуби під дзвіницею».

Це був час масових політичних арештів серед української інтелігенції. 4 вересня 1965 року в кінотеатрі «Україна» під час демонстрування фільму С. Параджанова «Тіні забутих предків» (за повістю М. Коцюбинського) група київських інтелігентів підтримала протест проти утисків з боку влади, який виголосив І. Дзюба. Серед них був і Валерій Шевчук.

1966-1968 роки позначені активною працею в літературі. Як вважає сам письменник, це була, можливо, вершина його «поступування у 60-і роки». Він пише книгу «Серед тижня», повість «Гніздо», що стала першою частиною роману «П'ятий номер», який входить у житомирську сагу «Стежка в траві, або Двори на передмісті», оповідання, статті, перекладає твори Г. Сковороди, літопис Самійла Величка. Тоді ж прийняли письменника до СПУ. Саме в цей час, у 1968 році, з'явилася «Панна сотниківна», з якої пізніше режисер А. Степаненко зніме фільм «Повний місяць». Тоді ж почав писати історико-філософську повість «Ілля Турчиновський». Виходять «Набережна, 12» із повістю «Середохрестя», «Вечір святої осені». Саме після виходу книги «Вечір святої осені» автора як такого, що відмовився служити правлячій владі, пануючій ідеології, надовго вилучили з літератури. І в 70-ті роки його майже не друкували. Але письменник плідно працює, «я тоді знав у своєму житті одне: щоденну працю без вихідних і відпусток; знав я і моменти високого духовного ояснення, яке допомагало мені жити» [6, с. 467].

Починаючи з 80-х років, знову починають друкувати його книги: «Крик півня на світанку»,

«Долина джерел», «Три листки за вікном», «Початок жаху» та ін.

Провідною рисою творів В. Шевчука є філософічність. У багатьох творах («На полі смиренному», «Барви осіннього саду», «Дім на горі», «Камінна луна» та інших) автор осмислює єдність і взаємозалежність усього суцього в людському бутті.

Багато сторінок романів, повістей, новел, оповідань відведено рідному місту Житомир: «Золота трава», «Тепла осінь», «Барви осіннього саду», «Довгий день без перерви», «Хміль», «Набережна, 12», «Стежка в траві», «Дім на горі», «Камінна луна», «Двоє на березі» та інших.

Інтереси В. Шевчука різноманітні, він має глибокі знання в різних галузях культури. Окрім літератури (прози, поезії, драматургії, критики, літературознавства), «він спромігся здобути капітальні знання знову-таки в різних галузях історичної науки: він архівіст, знавець книжної української мови, медіавіст козаччини, гетьманства, Визвольних змагань 1917-1921 рр. Для Шевчука все це не просто ерудиція, а добрий десяток книжок, серед яких необхідно назвати унікальне видання «Літопис Самійла Величка» в 2-х томах. За його драматургією поставлені фільми й театральні вистави в Києві і Львові... Його драматургія (а це з десяток п'єс, сценаріїв, лібрето) ще не приступна сьогоденню – вона потребує великих знань і високої культури, це театр і кіно майбутнього» [1, с. 19].

Твори В. Шевчука перекладені багатьма мовами світу. Він нагороджений чи не всіма преміями

України, зокрема, в 1988 році за роман-триптих «Три листки за вікном» письменник удостоєний Шевченківської премії. У 1991 році йому вручили премію фундації Антоновича. Він є заслуженим діячем мистецтв Польщі. І сьогодні В. Шевчук потужно працює, пізнає і художньо досліджує світ.

Запам'ятаймо слова письменника, що стали крилатими виразами:

«Наша історія культури – це своєрідний храм, який цінний не тільки працею, що в нього вклали перші його будівники, а й працею усіх прийдешніх поколінь, без якої той храм давно перетворився б на руїни».

«Минуле – це фундамент сьогоднішнього дня, і будівля нашого сьогодніня ніколи не стоятиме, коли не буде він міцний».

«Кожен з нас – гість у цьому житті, але кожен у ньому, як уміє і може, будує свій храм. Той храм і є душею нашою – чистим серцем».

«Людина – денне створіння, і для ясності її думок потрібне сонце».

Бесіда:

1. Як ви розумієте ці вирази В. Шевчука? Висловіть свою думку, аргументувавши її.

2. Що вам найбільше запам'яталось із дитячих років та дорослого життя письменника?

3. Чому деякий час твори В. Шевчука не друкували? Що, на вашу думку, було причиною цього?

2. Бароківі тенденції в оповіданні «Панна сотниківна».

Серед багатьох письменників – дослідників

барокової культури – чи не найбільшої уваги заслуговує В. Шевчук, оскільки барокові тенденції яскраво представлені в його творчості, зокрема і в оповіданні «Панна сотниківна».

Слово бароко в перекладі з італійської означає *дивний, химерний*. Це напрям у мистецтві та літературі XVII-XVIII століття, якому належить важливе місце в розвитку європейської культури. Для літератури бароко характерне поєднання релігійних та світських мотивів, образів, тяжіння до різних контрастів, складної метафоричності, алегоризму. Представниками бароко в Україні були Л. Баранович, І Максимович, І. Величковський, С. Яворський, М. Смотрицький, С. Величко, Г. Сковорода та ін. [4, с. 57].

Стиль бароко простежується в оповіданні вже з перших рядків. Автор ніби грається словами, образами, вводить елемент інтриги. «Суцільна недомовленість і неконкретність, невідповідність читача до сприйняття подій» [8, с. 15]. Адже в літературі бароко стилістичні особливості творять ускладнену мистецьку гру: гіперболи, парадокси, чудернацтва, гротеск, антитеза, метафоричність, алегоризм, емблематичність та інше є не тільки декором та риторичною оздобою викладу, а й суттю гри, якою «грає гра» [4, с. 58]. В оповіданні зустрічаються гіперболи: «перекинувся у білого хорта, який мчить через ліс швидше за вітер», «місяць розрісся на півнеба і кипів, наче молоко», «на те й заграли над його головою труби. Ревнули, наче сотня волів»; чудернацтва: чорт перетворюється в коня, парубка, хорта; прикладом гротеску є епізод з

жабою, де поєднується комічне з трагічним, що характерно для цього виду художньої образності. Письменник широко використовує метафори: «місяць висів над їхнім високим дахом і розламувався у дрібних шибочках вікна», «місяць за шибками сколихнувся й затремтів, розширюючись на ціле вікно», «сон прийшов до неї відразу, гойднув волохатим хвостом, огорнув її розмлоєне тіло, погасив думки, захопив на легкі сірі крила й заколихав, як дитину», «сад дихав утомою і сном, зітхав, шелестячи змореним листям», «заплакали дерева, гублячи, наче сльози, листя», «грається вітер із легким цвітом» тощо. Зустрічаються антитези: «А тоді танцювала на спині білого коня, і було їй світло, аж очі заплющувала. Тоді надбіг чорний кінь, сипав вогнем у ніздрі», «серед зілля, як і серед людей, змагання йде... Дня й ночі, темного і світлого...».

У бароковому стилі зображати людину безсилу, сповнену суперечностей та тривог, яка прагне допомоги. Її існування є часто трагічним. Сильна людина бароко долає важкий тернистий шлях до Бога в собі. Це виразно спостерігається в оповіданні: панна сотниківна одинока, постійно відчуває страх, тривогу, бореться «з хаосом у собі».

Письменник використав і таку важливу ознаку барокового стилю, як сон. Головна героїня, знову ж таки, ми не знаємо спочатку, хто вона, не могла заснути, а потім засинає. Їй сниться дитинство, де вона почувається щасливою. Її лякає доросле життя. І лише у сні приходиться повна гармонія. «І сон прийшов до неї відразу, гойднув волохатим

хвостом, огорнув її розмлоєне тіло, погасив думки, захопив на легкі сірі крила й заколихав, як дитину. І вона відчула себе дитиною, була-бо легка й радісна, весела й танцівлива» [5, с. 479].

Притаманним для творів бароко є дивувати читача. Тому в них поєднується парадоксальність, контрастність. У 2-й частині письменник вводить образ чорта і наділяє його людськими рисами. Чорт думає, спостерігає красу земного життя і може творити різні дива. Порівняно з першою частиною, де дія відбувається в кімнаті, відчувається земний простір. «У цьому просторі щось інше буде недоречним, потрібна тільки гра експресивна, таємнича, несподівана, тобто повністю барокова» [8, с. 16]. У вуста чорта автор вкладає слова про гармонію і світ: «У світі повинні бути відповідності... інакше він не триматиметься купи. Світ без гармонії ні до чого, бо, коли порушиться в ньому одна ланка, розсиплеться на сміття» [5, с. 491]. Парадоксальним є і поява чорта в церкві тощо.

Характерною особливістю бароко є те, що у світі, нескінченному в часі і в просторі, центральне місце відведено Богові. У важку хвилину сотниківві допомагає «величезний білий чоловік». Його не бачать, але він бачить усіх і все знає. Цей образ асоціюється з Богом, який бачить, хто творить добро, а хто – зло. Він знищує чорта і рятує сотниківну, бо в неї «світла душа». Таким чином, показуючи зіткнення добра і зла, духовності й гріховності, письменник вказує шлях до гармонії життя, світу.

Спостерігається у творі увага й до світу

природи, що стає знаком чогось вищого, містить духовне. У стилі бароко в оповіданні описані явища природи: місяць, дощ, сонце, роса, земля, вогонь, вітер. Вони сприймаються сотниківною як чинники гармонії і краси.

Бароківі тенденції простежуються і в меті мистецтва, яка полягає в тому, що «твір має справити сильне естетичне враження, зворушити, розбурхати емоції читача, піднести його духовність. Бароківі поезія позначена елітарністю: вона творилася ерудитами й цілком сприймалася лише ерудитами, здатними прочитати шифри й коди (міфологеми, алюзії, символи, розгорнуті метафори)» [4, с. 57]. Це спостерігаємо і в оповіданні. Твір має філософсько-моральний зміст, спонукає замислитися, знайти потрібні аналогії, асоціації, тому його «треба прочитати розумом, думкою, бо свої твори В. Шевчук пише для homo sapiens» [7, с. 14].

Бесіда:

1. Письменник вводить на початку твору елемент сну. З якою метою він це робить?

2. Обґрунтуйте ознаки бароківі стилию в оповіданні.

3. Чи можливо спостерігати за послідовністю розвитку сюжету? Чому? Для чого автор використовує стільки загадок, недомовленостей?

3. Уособлення сил добра і зла в художніх образах твору.

«Світла в тебе душа, доню... а на світло завше нетля летить. Не пускай її в душу, щоб не

очорнила», – так сказала ворожка сотниківні. Саме панна сотниківна у творі є уособленням сил добра, наділена «прагненням високої краси, любові, щастя, живе за законами правди, добра, духовності» [7, с. 14]. Цей образ асоціюється з філософським поняттям «гармонії людського життя». В уста панни сотниківни письменник вкладає філософське осмислення світу добра і зла, себе в цьому світі. Відмовивши чортові, вона каже: «Я не піддамся тобі... бо любов свята. Я хочу жити для щастя, а не для задоволення, адже справжнє щастя – це як чисте небо над головою» [5, с. 490]. І вона тягнеться до світла, душа її співає разом з дівчатами, коли «дзвонили дзвоники біля сонця, сонце саме було велетенським дзвоном, а сивий дід тримався за промінь і хитав той чудовий дзвін» [5, с. 490]. Сотниківна була чиста душею, жила за законами Божими, прагнула до гармонії із світом і собою, адже «світ без гармонії ні до чого».

Але поряд автор вводить образ чорта, якому «хотілося... розгулятися, вдарити об землю лихом і сколошматити світ... перепинити й полякати подорожнього». Він намагається перешкодити сотниківні, роздвоїти її душу: то «підповзає до неї чорний вуж і став навпроти на хвоста. Ударив темною головою їй у груди і скинув її з білого коня», то перед нею «став чорний кінь», то «перетворюється кінь у красеня парубка». Це все робить чорт, щоб звабити сотниківну. Але щоб він не намагався робити – все-таки зазнає поразки.

Допомагає сотниківні великий чоловік, який асоціюється з Богом і знає, хто живе за законами

добра, а хто – ні. Він стає на захист істини і добра і карає зло на землі, знищує чорта з усіма чорними силами.

Майстерно автор відтворює в оповіданні й інші художні образи, наприклад, дощу, який «виявився дженджуристим парубком і залицявся до неї, танцював навколо, цілуючи її білі босі ноги». Адже дощ символізує життя, очищення, а зрошуючи землю, змиває злі сили. Або ж часто зустрічаємо у творі небесне світило – місяць: «місяць за шибками сколихнувся й затремтів, розширюючись на ціле вікно. У хаті стало видно», «місяць висів над їхнім високим дахом і розламувався у дрібних шибочках вікна», «світло розливалось все більше, місяць розрісся на півнеба і кипів, наче молоко», «місяць густо заливав помешкання». Письменник хоче сказати, що все в природі відбувається гармонійно. На зміну дня приходить ніч, потім знову день. І не потрібно порушувати гармонію світу. Простежується в оповіданні і образ вишень: «цвіли вишні, мов обілляті молоком, і цей колір знову нагадав їй минулу ніч і той спалах, коли все світилось таким чудним світлом», «стояла серед саду, а довкола цвіли, наче срібні, вишні», «облиті цвітом вишні нагадували сиві голови». Вишні символізують молодість, весну, оновлення і розквіт природи, гармонію у світі.

Твір демонструє можливість зображення і вираження світу через гру світла і тіней, світлих і темних образів. Найчастіше в оповіданні зустрічаються світлі (білі) барви, що асоціюються з молодістю, чистотою, духовністю, добром і

вказують на перемогу добра: «білі босі ноги», «сон був світлий», «золоте кружало, котре гріє і так світить», «перекинувсь у білого хорта», «день видався сонячний», «все світилось таким чудним світлом», «білі пелюстки вишень», «ворожчина хата була зсередини така біла, що аж сліпило», «сиділи... між білих стін», «розливали біле молоко цвіту вишні», «ступила на білу під місяцем дорогу», «залило яскраве світло», «величезний білий чоловік», «варто розплющити очі – і світ залле такими барвами», «був у білій одежі», «вся церква раптом освітілась яскравим світлом», «біля сонця сів білий дід», «танцювала на спині білого коня, і було їй світло», «білими вогниками ромашок», «в білих розметених шатах», «світло заливало простір».

Значно рідше зустрічається чорний колір: «застрибали тисячі тіней, чорних і вигинливих», «був у чорному», «надбігав чорний кінь», «чорні стрункі красуні», «чорний вуж», «наче горів чорний папір», «чорну купку попелу». Перевага білого кольору вселяє віру в те, що перемога світла і добра неминуча, зло і темні сили будуть переможені.

Зустрічається і зелений колір, що символізує гармонію життя на землі: «а тоді повільно падали між зелені хвилі літа», «перед ним хиталося зелене море», «навколо котилися зелені хвилі», «вже брели по коліна в зеленій воді», «осипало на нього зелені краплі», «облитий зеленою фарбою», «перед нею лежала галявина з темно-зеленою травою й білими вогниками ромашок».

Отже, всі образи і кольори у творі

підпорядковані головній ідеї – гармонії життя, всесвіту, і «порятунок вбачається у зверненні до Бога як творця всіх благ: добра, щастя і любові» [8, с. 18]. Цим твором автор хоче вказати шлях до гармонії в собі і гармонії в природі, тому і визначає головні проблеми життя – зіткнення добра і зла, краси і потворності, духовності і гріховності.

Бесіда:

1. Розкрийте проблему уособлення сил добра і зла в художніх образах твору.

2. Яка роль образів, жанру, стилю у вираженні проблематики твору?

3. Доведіть, що творчість В. Шевчука – видатне явище в українській літературі.

Підсумки. Оцінка своїх дій.

Учні аналізують, що їм вдалося, чого вони навчилися, досягли; що зробили б по-іншому, якби довелося починати новий проект; яких навичок набули, працюючи над проектом; у чому полягають переваги групової роботи.

Література:

1. Демська-Бурдзуляк Л. Феномен Валерія Шевчука // Українська мова та література. – число 16, квітень 2003. – С. 19-20.

2. Когут О.І. Інноваційні технології навчання української мови і літератури. – Тернопіль: Астон, 2005. – 204 с.

3. Сиротенко Г.О. Сучасний урок: інтерактивні технології навчання. – Харків: Основа, 2003. – 80

с. (Серія «Бібліотека журналу «Управління школою»; Вип. 10).

4. Токмань Г. Цей багатобарвний мистецький світ // Дивослово. – 2001. – № 4. – С. 56-59.

5. Шевчук В. Панна сотниківна // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). – Книга третя. – К.: Рось, 1994. – С. 479-493.

6. Шевчук В. Сад житейський думок, трудів та почуттів // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. (у трьох книгах). – Книга третя. – К.: Рось, 1994. – С. 451-468.

7. Шпильова Н. Вивчення творчості Валерія Шевчука в 11 класі // Українська мова та література. – число 20, травень 2003. – С. 8-21.

8. Шпильова Н. Дослідження творчості В. Шевчука. «Панна сотниківна» // Українська мова та література. – число 31-32, серпень 2004. – С. 15-18.

